

نویسنده:
زهرا نژاد بهرام

گفت وافت

با مقدمه ای
از محسن هاشمی رفسنجانی

www.ketab.ir

مؤسسه انتشاراتی
مشق شب

سرشناسه: نژادبهرام، زهرا.

عنوان و نام پدیدآور: بافت‌گردی / نویسنده زهرا نژادبهرام.

مشخصات نشر: تهران: مشق شب

مشخصات ظاهری: ۱۵۴ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۹۲۰-۶۵-۶

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

موضوع: محله‌ها -- ایران -- تهران

موضوع: Neighborhoods -- Iran -- Tehran

موضوع: محله‌ها -- ایران -- تهران -- برنامه‌ریزی -- نوسازی شهری -- طرح و برنامه‌ریزی -- عمران شهری

موضوع: Community -- Neighborhood planning -- Design -- Urban renewal -- Iran -- Tehran

development, Urban

رده بندی کنگره: DSR2۰۷۹

رده بندی دیویی: ۱۲۲۲/۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۷۵۱۲۴۲۲

بافت‌گردی

نویسنده: زهرا نژادبهرام

با مقدمه ای از محسن هاشمی رفسنجانی رئیس شورای شهر تهران

همکار: شیرین حجازی

ناشر: انتشارات مشق شب

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول / ۹۹

قیمت: ۴۸۰۰۰ تومان

طراح گرافیک: رضادلیرسولا

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۹۲۰-۶۵-۶

موسسه انتشاراتی
مشق شب

نشانی مرکز نشر و پخش:

تهران، میدان انقلاب، ابتدای خیابان قدس، ساختمان آنا تول فرانس، (شماره ۳) واحد ۱۱

تلفن تماس: ۱۷-۶۶۹۶۲۵۱۶-۶۶۴۸۸۸۲۰ نمابر:

حق چاپ محفوظ و مخصوص ناشر می باشد.

www.mashgheshabpub.ir

فهرست

۷ پیشگفتار

۱۱ منطقه ۹، محله امامزاده عبدالله

۳۷ منطقه ۱۲، محله امامزاده یحیی

۷۹ منطقه ۱۵، محله امامزاده سید ملک خاتون

۹۹ منطقه ۲۰، مجموعه حرم حضرت عبدالعظیم حسینی

۱۲۳ منطقه ۱، محله امامزاده قاسم (ع)

۱۴۳ جمع بندی

۱۵۱ فهرست منابع

پیشگفتار / محسن رفسنجانی، رئیس شورای شهر تهران

گذر زمان دست به دست گسترش و افزایش جمعیت شهرها داده و محلاتی در شهر را نیازمند ملاحظات ویژه‌ای کرده است. بخش‌هایی از شهر به واسطه نادیده‌نگاری‌های طولانی در طول دهه‌های متوالی دچار کژکارکردی‌هایی شده که حالا آن‌ها را با نام ناکارآمدی و فرسودگی محلات می‌شناسیم. این بخش‌ها برای اینکه از فرایند ارتقای کیفی زیست در شهر عقب نمانند، می‌بایست به شکلی بازبینی می‌شدند و پس از شناخت و ارزیابی‌شان نسبت به رفع ناکارآمدی در آن‌ها اقدام می‌شد.

نظام و فرایندی که برنامه‌ریزی‌های شهری برای شناخت این بافت‌ها در نظر گرفت، محصول مطالعاتی بود که تکرار و تعدد مؤلفه‌های فرسودگی محلی در قالب کالبد را بر اساس سه عنوان ریزدانگی، ناپایداری و نفوذ ناپذیری مشخص می‌کرد. این مؤلفه‌ها با تأکید بر عناصر کالبدی محلی، در برخی موارد منجر به بارگذاری‌های غیر اصولی به صورت درجا سازی محلات شد و هویت و تاریخ محله رانیز در هم شکست. محله به دنبال این دستکاری‌ها به بخش‌های مختلف تقسیم شد، و فرسودگی‌های

موجود با موارد جدید جایگزین شد و قطعات به دست آمده به گونه‌ای نه چندان منسجم دوباره به هم متصل شدند. حاصل، محله جدیدی بود که هویتش گم‌شده و تاریخ خود را که تنها بخش‌های کوچکی از آنچه بیشتر داشت در آن نمایان بود، ایجاد کرده است.

آشفتگی فیزیکی و فرسودگی کالبدی در کنار افت ارزش‌های اقتصادی محله، ساکنان قدیمی محلات ناکارآمد را تشویق به مهاجرت به دیگر نقاط شهر کرد و ساکنانی که توانایی مالی جابجایی از محله خود را داشتند به تدریج از بافت مهاجرت کردند. با خالی شدن بافت از ساکنان قدیمی، محله به لحاظ اجتماعی نیز بحرانی شد.

کتاب حاضر تلاشی است برای نگاه کردن به بافت‌های فرسوده از دریچه توانمندی‌های اجتماعی و ارزش‌هایی که به واسطه مشارکت خرد ساکنین در ارتقای ارزش سکونت فراهم می‌شود. این صفحات می‌کوشند تصور رایج درباره بافت‌های فرسوده که آن‌ها را ناکارآمد می‌شمارد را از میان ببرند و نشان دهند که بافت‌های مسأله‌دار شهری بیش از اینکه محصول ضعف‌های کالبدی باشند، نتایج روشن از بین رفتن هویت محله هستند. چرا که با از بین رفتن هویت و سابقه محله، اشتیاق به زندگی در این بافت‌ها کم و انفعال ساکنین نسبت به سرنوشت محله‌شان زیاد شده است. با از دست رفتن هویت محله، ساکنان، کسانی که عاملان ابتدای ارتقای کیفی محله هستند، از مشارکت در تغییر سرنوشت محله ناامید شده‌اند.

ارزش سکونت، که حاصل و برآیند سه عامل رونق اقتصادی، بهسازی

محیطی و امنیت است، با حذف هویت کم می‌شود و یا از بین می‌رود و محله‌ای که فاقد ارزشمندی سکونت برای ساکنان خود باشد، به جای تشکیل یک جامعه محلی واقعی که در بده‌بستانی سالم با همسایگان و اجتماع خود باشد، بدل به مکانی برای سرریز جمعیت شهر می‌شود و جمعیتی ناپایدار شکل می‌دهد که به اصول زندگی متفاوتی در شهر مقید نیستند و بعضاً شاید بستری برای بروز آسیب‌های اجتماعی در شهر را فراهم کنند.

۵ محله‌ای که برای این کتاب انتخاب شده‌اند، از محلات قدیمی و باسابقه تاریخی به‌شمار می‌آیند. این محلات، مطابق کارکرد قدیم محلات ایرانی، مراکز مذهبی و فرهنگی خود را دارند که برای ساکنین خود مترادف معنا و ارزش محله شناخته می‌شوند. امامزاده عبدالله (ع) در منطقه ۹، امامزاده یحیی (ع) در منطقه ۱۲، حرم حضرت عبدالعظیم (ع) در منطقه ۲۰، امامزاده سید ملک خاتون در منطقه ۱۵ و امامزاده قاسم در منطقه ۱ شهرداری تهران، مکان‌های فرهنگی، تاریخی، هویت‌مند و باسابقه در دل بافت‌های فرسوده امروزند.

انتخاب این ۵ محله به دلیل سابقه تاریخی آن‌ها و حرمتی است که از گذشته نزد ساکنین داشته‌اند و همچنین تلاشی است برای نشان دادن نقاط روشن و توان بالقوه محلات فرسوده برای بازگرداندن ارزش سکونت به بافت آسیب‌دیده آن‌ها.

توجه به عوامل موثر به رونق و توسعه این بافت‌ها قابل تأمل است

عواملی چون، ارزش سکونت و ضرورت ارتقا آن به منظور بازگشت به هویت آسیب‌دیده و این میسر نمی‌شود مگر در بستر دوری‌گزینی از مداخله مستقیم و تمرکز بر رویکردهای مشارکتی در قالب بهسازی محیطی، رفع فضاهای بی‌دفاع و ایجاد پروژه‌های محرک توسعه، حمل و نقل عمومی محور نظیر ایستگاه‌های مترو در قالب TOD^۱ که در این پنج محله فقط در دو مورد قابل تسری است. محدوده شاه عبدالعظیم و امامزده یحیی در مناطق ۲۰ و ۱۲ که دارای ایستگاه‌های مترو هستند و می‌توانند بستری برای تحقق اهداف نوسازی در قالب طرح‌های درون‌زا و محله‌محور باشند.

نویسنده کتاب، درگیری طولانی به لحاظ شخصی و حرفه‌ای با موضوع بافت‌های فرسوده تهران داشته و عمده مباحث طرح شده در بخش‌های مختلف را بر اساس مشاهدات، تجربیات و دستاوردهای خود از زندگی، کار و حضور در این بافت‌ها وام گرفته است. این نوشته، تحلیلی مبتنی بر تجربه زیسته در بافت‌های اصطلاحاً فرسوده (آسیب‌دیده) امروز و بافت‌های پررونق دیروز است.

تحلیلی مبتنی بر تجربه که به جد تلاش دارد بافت‌های فرسوده را از ارزش‌گذاری، تصمیم‌گیری‌های از بالا به پایین و تمرکز بر رفع کاستی‌های کالبدی به قیمت از بین بردن محله نجات دهد.

۱. مخفف توسعه حمل و نقل محور